

Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан Республикасында тілдердің қызметі мен дамуын қамтамасыздандырудағы әрекеттері

Төлеген Нұрбике
Абдиев Бекзат

23.10.2017

Қазіргі ахуалды талдау

Тәуелсіз Қазақстанда оңтайлы әлеуметтік-лингвистикалық кеңістік құру тіл саясатын кезең-кезеңмен іске асыру арқылы жолға қойылып отыр.

1997 - 2000 жылдары "Қазақстан Республикасындағы тіл туралы" 1997 жылғы Қазақстан Республикасы [Заңының](#) қабылдануына және Тілдерді қолдану мен дамытудың 1998 - 2000 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының бекітілуіне орай қоғам өмірінің негізгі салаларында тіл құрылысының құқықтық негізі қалыптаса бастады.

2001 - 2010 жылдары Тілдерді қолдану мен дамытудың он жылға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру аясында тіл құрылысы стратегиясының мынадай үш бағыты айқындалды: мемлекеттік тілдің әлеуметтік-коммуникативтік қызметін кеңейту және нығайту, орыс тілінің жалпы мәдени қызметін сақтау, Қазақстан халқының басқа да тілдерін дамыту. Сондай-ақ осы кезеңде Мемлекет басшысының бастамасы бойынша "Тілдің үш тұғырлылығы" ұлттық мәдени жобасын іске асыру жұмысы басталды.

Бағдарламаны іске асыру қорытындылары Қазақстан Республикасындағы тіл құрылысының келешекпен сабақтас негізін қалады:

1) мемлекеттік тілді оқытудың инфрақұрылымы елеулі түрде кеңейді: қазақ тілінде оқытып, тәрбиелейтін ұйымдар (балабақшалар мен шағын орталықтар) - 5644, мектептер - 3798, мемлекеттік тілді оқыту орталықтары - 88;

2) іс қағаздарын жүргізуді мемлекеттік тілге көшіру процесі белсенділікпен іске асырылып келеді (мемлекеттік органдардағы қазақ тіліндегі құжаттардың үлес салмағы шамамен 88 %-ды құрайды);

3) мемлекеттік тілді оқытудың әдістемелік базасы әзірлену үстінде (көп деңгейлі оқу-әдістемелік кешендер, жалпы таралымы 720 мың дана 10 түрлі сөздік, жалпы таралымы 260 мың дана екі және үштілді 8 салалық сөздік жарық көрді).

2011-2014 жылдары:

1) 168 баспа жобасы, оның ішінде 48 оқу-әдістемелік құрал, балаларға арналған 35 кітап, 36 салалық сөздік және танымдық, ғылыми, публицистикалық 49 кітап жарық көрді. "Қазақ сөздігі" қазақ тілінің біртөмдік үлкен түсіндірме сөздігі, инновациялық негізде әзірленген "Даналық әліппесі" оқыту кешені жарық көрді."

2) бірқатар тележобалар, реалити-шоулар, қазақ тілін оқыту сабақтары, анимациялық фильмдер және т.б. іске асырылды;

3) IELTS (Ұлыбритания) және TOEFL (Америка Құрама Штаттары) жүйелері бойынша тілді білуді бағалаудың көпдеңгейлі жүйесі негізінде "Қазтест" жүйесі әзірленді;

4) қазақ тілін оқыту орталықтарын аккредиттеу жүйесінің әдіснамасы әзірленді;

5) шетелдегі қазақ диаспорасы өкілдеріне ана тілін үйренуде әдістемелік және ұйымдастырушылық қолдауды ұйымдастыру жүйелі түрде жүргізіліп отыр. Шетелде тұратын отандастарды қолдау мақсатында тұрақты түрде Еуропа қазақтарының дәстүрлі кіші құрылтайы мен өнер фестивалі, сонымен қатар шетелде тұратын отандастарымыздың өмірлік іс-әрекетінің мәселелері бойынша әлеуметтанушылық және талдамалық зерттеулер жүргізіледі;

6) Қазақстандағы этностардың тілдерін оқыту бойынша көптілділіктің инновациялық әдістемесі әзірленді;

7) мемлекеттік тілді үйрету процесіне жаңа ақпараттық технологияларды енгізу мақсатында интернет-портал (сервистің 20-дан астам түрі) құрылып, үнемі жаңартылып тұрады;

8) қазақтілді интернет-ресурстарды, контенттерді дамыту мақсатында тілді қашықтықтан оқыту курстарының саны ұлғайды;

9) мемлекеттік тілдің коммуникативтік функциясы нығаюда (мемлекеттік бұқаралық ақпарат құралдарының (бұдан әрі - БАҚ) контентінде электрондық БАҚ-та қазақ тілінде хабар тарату көлемі, сондай-ақ баспа БАҚ-тағы мемлекеттік тілдің үлесі 50 %-дан жоғары).

Қазіргі уақытта отандық телевизиялық арналарда қазақ тіліндегі шығармашылық және авторлық бағдарламалардың үлесі артуда;

10) шетелде тұратын отандастармен мәдени байланыстарды дамыту және нығайту жөніндегі жұмыстар жоспарлы түрде жүргізілуде;

11) "Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ономастика мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы" 2013 жылғы 21 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Заңы және бірқатар заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілер қабылданды;

12) Қазақстанда тұратын этностардың тілдерін мемлекеттік қолдаудың тиімді жүйесі құрылды.

Алдағы онжылдық кезеңдегі (2011-2020 жылдардағы) тіл құрылысының қисыны елімізде бірқатар проблемалық аспектілердің бар болуымен байланысты.

Алдағы онжылдықтағы (2011 - 2020 жылдардағы) тіл құрылысының қисыны елімізде бірқатар проблемалы аспектілердің бар болуымен байланысты.

Бағдарламаның мақсаттары, міндеттері, нысаналы индикаторлары және оны іске асыру нәтижелерінің көрсеткіштері

Бағдарламаның басты мақсаты - Қазақстанда тұратын барлық этностардың тілдерін сақтай отырып, қазақстандық біртектілік пен бірлікті нығайтудың аса маңызды факторы ретінде мемлекеттік тілдің кең ауқымды қолданысын қамтамасыз ететін үйлесімді тіл саясаты.

Бағдарламалық мақсаттар:

- 1) мемлекеттік тілді меңгеруді қамтамасыз етудің тиімді тәсілдеріне қол жеткізу;
- 2) мемлекеттік тілді көпшіліктің кеңінен қолдануына қол жеткізу;
- 3) дамыған тіл мәдениеті - зиялы ұлттың әлеуеті;
- 4) қазақстандықтардың лингвистикалық капиталын дамыту.

Бағдарламаны іске асыру кезеңдері

Бағдарламаны іске асыру үш кезеңде жүзеге асырылады.

Бірінші кезеңде (2011 - 2013 жылдар) тілдерді одан әрі дамыту мен қолданудың нормативтік-құқықтық және әдіснамалық базасын жетілдіруге бағытталған кешенді шаралар өткізу көзделеді.

Мәселен, бірінші кезеңнің аясында мемлекеттік тілді оқыту стандарттарын жетілдіру, қазақ тілін оқыту орталықтарын аккредиттеудің және олардың қызметін рейтингтік бағалау ісінің құқықтық негізін әзірлеу жұмыстарын жүзеге асыру қарастырылады.

Екінші кезең (2014 - 2016 жылдар) аясында мемлекеттік тілді оқып-үйрену және қолдану саласында, сондай-ақ тілдік әралуандықты сақтауда жаңа стандарттар, технологиялар мен әдістерді енгізу жөніндегі практикалық шаралар кешенін іске асыру қарастырылады. Сонымен қатар, осы кезеңде Мемлекеттік тілді оқыту орталықтарын аккредиттеу ісін жүргізу, сондай-ақ олардың қызметіне рейтингтік бағалауды енгізу жұмыстары басталады.

Бағдарламаның үшінші кезеңінде (2017 - 2020 жылдар) мемлекеттік тілді меңгеру дәрежесін бақылау тетіктерін енгізу жұмысын ұйымдастыру көзделеді.

Сонымен қатар, қоғамдық өмірдің барлық саласында мемлекеттік тілге қажеттілік болуына, оның басқа тілдердің тұғырын одан әрі сақтау жағдайындағы тиісінше қолданылу сапасына және меңгерілу деңгейіне жүйелі мониторинг жүргізу көзделеді.

Бұған қоса, ономастика, терминология, мемлекеттік тілді көпшіліктің қолдануына қол жеткізу, сондай-ақ толерантты тілдік ортаны сақтау жөніндегі жұмыстар жалғасатын болады.

Қажетті ресурстар

2011 - 2020 жылдары Бағдарламаны іске асыруға республикалық және жергілікті бюджеттердің қаражаты, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңнамасында тыйым салынбаған басқа да қаражаттар жұмсалатын болады.

Бағдарламаның бірінші кезеңін іске асыруға арналған мемлекеттік бюджеттің жалпы шығыны 19 134 946 мың теңгені құрайды.

2011 - 2020 жылдарға арналған Бағдарламаны қаржыландыру көлемі Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес тиісті қаржы жылына арналған республикалық және жергілікті бюджеттерді қалыптастыру кезінде нақтыланатын болады.